

L'equitat i la igualtat, a quin preu?

Oriol Blancher i Pach

Director general Escola IPSI

President Agrupació Escolar Catalana

Rebut: 11.10.23 - Acceptat: 23.10.23

DOI: <https://doi.org/10.32093/ambits.vi59504937>

Resum

L'equitat i la igualtat, a quin preu?

Actualment la nostra societat ha de fer front al repte de la integració de les persones nouvingudes que, en gran mesura, veuen Europa com una oportunitat de fugir de la pobresa i com una oportunitat de progrés familiar i personal. Aquest és un repte que afecta de manera molt important les escoles sobretot de les zones més afectades per l'augment de població que, normalment, coincideix amb les zones més empobrides dels nostres barris i ciutats. La distribució equilibrada d'aquests alumnes que s'integren al sistema educatiu català és clau per tal de no crear bosses de pobresa i centres de complexitat excessiva que no garanteixen la igualtat d'oportunitats a tothom.

Aquesta redistribució i integració només serà efectiva si va acompanyada d'una sèrie de canvis a nivell polític i social que garanteixi, entre altres coses, un finançament molt més important del que s'està fent fins ara. Cal un compromís real de l'Administració per tal d'oferir mesures efectives en lloc d'efectistes.

Paraules clau: Equitat, igualtat, escola inclusiva, necessitats educatives específiques.

Abstract

¿Fairness and equality, at what price?

Nowadays our society faces the challenge of integrating newcomers who, to a large extent, come to Europe as an opportunity to flee poverty as well as an opportunity for family and personal development. This is a challenge that affects more significantly the schools in areas with a higher degree of population increase, which usually coincide with the most impoverished areas in our neighbourhoods and cities. The balanced distribution of these pupils that integrate into the Catalan education system is the key to avoid creating poverty pockets and centers of excessive complexity that do not guarantee equal opportunities for all.

This redistribution and integration will only be effective if it is accompanied by a series of changes at political and social level that guarantee, among other things, a much more substantial funding than is currently being allocated. A true commitment from the Administration is required in order to offer effective measures rather than gimmicky ones.

Keywords: Equity, equality, inclusive school, specific educational needs.

Vivim en un món cada vegada més petit, cada vegada, aparentment, més homogeni i, ahora, cada vegada més complex. Les societats del mal dit primer món semblen repositoris de benestar i d'esperança per a molta gent que veu en la migració, la

possibilitat de progrés, de millora o, senzillament, de salvació. I probablement, d'alguna manera, deu ser cert.

La capacitat d'acolliment, la distribució dels recursos i dels serveis públics, la concentració de bosses de pobresa, el xoc de costums i tradicions, l'idioma, entre moltes altres coses, formen part del debat social i no sempre des d'una òptica constructiva.

Paral·lelament, una crisi molt gran que ha anat minvant les condicions econòmiques, sobretot de les famílies més ajustades i que ha anat provocant la concentració de determinats col·lectius en zones específiques, s'ha consolidat i afecta significativament al progrés i la convivència de la ciutadania.

El servei educatiu de Catalunya no n'és aliè, com no pot ser d'altra manera. Les nostres escoles, de manera progressiva, han anat assumint la integració de persones nouvingudes o no, que estan sota el llindar de la pobresa, en un sistema educatiu castigat per la manca de recursos, per una discutible planificació que ve regida per un munt de lleis d'educació que hem vist néixer i morir en els últims 20 anys, o per la dificultat de disposar de places escolars en els llocs on se'n necessitaven, entre moltes altres coses.

La voluntat política d'avançar cap a la plena integració de tots els ciutadans en equitat i, per tant, garantint la igualtat d'oportunitats, independentment de l'origen, dels seus ingressos o la diversitat d'interessos i capacitats, és una realitat que, tossudament, hem anat assolint mica en mica i que hores d'ara ningú discuteix. Ara bé, com ho hem de fer ja és una altra cosa.

Tot plegat passa, però, en unes condicions que no són precisament les més favorables: el cost real de la gratuïtat de l'educació; la certesa que vivim en un país que no creix i que es nodreix d'infants que van arribant a mig procés de formació; la voluntat de disposar d'uns serveis de primer món (transport, seguretat, salut, educació, cultura...) amb recursos, però, que no ho són; la desconfiança en l'eficàcia dels gestors públics, amb polítiques que semblen més destinades a conservar el poder que en desenvolupar projectes de millora; una xarxa complexa que comparteix iniciativa privada i iniciativa pública sovint de manera excessivament diferenciada; una cultura -i una llengua- sense estat, que cal protegir des de l'escola i que afegix complexitat i polèmica a la integració, etc.

És en aquest context, doncs, que defensem majoritàriament la inclusió de persones amb necessitats educatives específiques, ja sigui per situació socioeconòmica desfavorida o ja sigui per necessitats associades amb discapacitats de caràcter cognitiu o conductual.

La distribució dels alumnes que tenen necessitats específiques de caràcter cognitiu és molt homogènia en el territori i no va associada a cap altra connotació social. En aquest sentit, no s'han acumulat en territoris concrets, ni en centres determinats, i la seva integració progressiva respon, majoritàriament, a l'aplicació més o menys rigurosa del decret d'escola inclusiva.

No passa el mateix amb els alumnes amb necessitats derivades de situacions socioeconòmiques desfavorides. La nostra societat s'ha anat construint de manera no sempre harmònica. En onades de migració, durant la segona meitat del segle passat, s'han acumulat bosses de població nouvinguda, sovint en una situació econòmica precària, en zones on abans no hi vivia tanta gent. La necessitat de construir noves escoles es va concentrar sobretot en barris i zones perifèriques de mitjanes o grans ciutats, totes de titularitat pública, que donaven servei als seus veïns. Darrerament, les famílies nouvingudes també s'han anat acumulant en barris concrets on la concentració de diversitat cultural és molt gran i dispersa. La conseqüència immediata de tenir una societat que concentra la població amb bosses de pobresa o de marginalitat és que l'escola, d'una manera o altra, també respon a aquesta distribució tan poc homogènia i que tendeix a crear guetos que no fomenten l'equitat ni la integració. Paral·lelament, els centres que acumulen alumnat amb risc d'exclusió social tendeixen a rebre menys alumnat sense necessitats, de manera que, mica en mica, els centres de més complexitat la van incrementant encara més.

És evident que acumular en pocs centres la majoria de ciutadans amb precarietat de recursos és una mala idea. Trenca amb algunes de les funcions principals dels centres educatius: ni fomenta la igualtat d'oportunitats, ni ajuda a la integració cultural. Des d'aquest punt de vista ha estat una voluntat ferma de l'administració en l'aplicació de les mesures per combatre la segregació escolar, procurar una distribució equitativa dels alumnes més vulnerables. La principal mesura és estimar quina és la mitjana de població en risc que té un determinat territori i distribuir entre tots els centres d'aquell territori o territoris propers de manera homogènia l'alumnat amb aquestes característiques, de manera que es pugui garantir que en una determinada zona no hi ha centres "marcats" i que la distribució és equitativa. Aquesta mesura passa sovint per eixamplar una mica les zones educatives i acaba obligant als alumnes i les famílies a fer recorreguts massa llargs que no sempre volen o poden assumir.

Integrar i contextualitzar en entorns escolars alumnes nouvinguts, si és en una proporció raonable, és probablement la part més senzilla. Els centres educatius i els equips directius majoritàriament tenen la sensibilitat i la voluntat d'acollida necessàries. Disposen i optimitzen els recursos que tenen i, normalment haurien de poder acompanyar les famílies, juntament amb el suport que haurien de rebre de l'administració educativa, bé sigui amb recursos econòmics, amb formació, amb materials d'atenció a la diversitat, amb aules d'acollida, etc.

Segur que la mesura és bona. Segur que fomenta la equitat, la responsabilitat social compartida, el reconeixement de la diversitat o el respecte a l'alteritat. La manera en què ho estem aplicant obre, però, alguns interrogants.

I el poc o molt que fem, no ho estem fent massa tard?

L'aplicació d'aquestes polítiques no s'ha fet de manera gaire progressiva. En poc temps alguns centres concertats estan rebent molt alumnat d'aquest perfil que, en bona mesura,

havia estat absorbit per centres més o menys propers, situats a zones d'alta complexitat i que eren de titularitat pública majoritàriament, perquè responien a la construcció que es va haver de fer a finals del segle passat en moltes zones especialment desprotegides. Actualment el principal punt de conflicte es troba, probablement, a l'ESO. És en aquests cursos on la incidència del les polítiques no segregadores que s'han aplicat sobretot des de fa dos anys, ha tingut més pes, coincidint, a més a més, amb la prominència poblacional que hi ha entre els 10 i els 15 anys actualment. La integració de nois i noies als 12 o 13 anys és, segurament, molt més complexa que la que es pugui fer als 3 o 4 anys; els hàbits de treball, la dificultat de construir noves relacions durant l'adolescència, la necessitat de ser reconegut, la complicació que suposa integrar-se en projectes que tenen continuïtat entre primària i secundària (com són la majoria de centres concertats), entre moltes altres coses, fa que en alguns casos siguin les pròpies famílies les que rebutgin determinades escoles, que alguns col·lectius facin pinya i s'acumulin en centres ja prou afectats i que no vulguin venir a altres centres que ni són prop de casa seva ni hi troben els companys que havien tingut fins ara.

No s'hauria d'haver treballat amb les famílies i les escoles per tal de normalitzar-ho?

Doncs no s'ha fet. Que el sistema educatiu integri una vulnerabilitat reconeguda per l'administració del voltant del 20% ha estat una explosió per a molts centres educatius difícil de pair i ho ha estat també per les famílies. Ens agradi més o menys, les escoles neixen i creixen en un entorn determinat que condiciona i modula el plantejament educatiu però sobretot el plantejament social i cultural del centre, el seu projecte i els seus serveis. I no resulta ni evident ni immediat, quan es produeix un canvi significatiu en l'entorn escolar, modificar per exemple els horaris, les activitats extraescolars que es proposen, els recursos que s'esmercen en realitzar projectes o, per exemple, el material informàtic que es proposa per treballar i que, en el cas de les concertades, no ve finançat per l'administració i, per tant, paguen les famílies.

Ho financem adequadament?

Decididament no, i aquest és amb tota certesa el principal escull que hem hagut de combatre. Sense els recursos econòmics que acompanyin la integració de la vulnerabilitat a les escoles tot plegat està abocat al fracàs. Si, a més a més, ho mirem des de la perspectiva d'un centre concertat, que té, tal i com es va reconèixer en l'informe del Síndic de Greuges sobre la segregació escolar, un infrafinançament que obliga al cobrament de quotes a les famílies per compensar una part del cost de la plaça escolar, això ja es veu que no pot anar enlloc. La viabilitat de la proposta, malauradament, va a parar sobre les espatlles de les famílies de les escoles concertades que ja estan pagant una part de l'escolarització dels seus fills i que ara han d'assumir també el finançament de qui no les pot pagar. I no parlem de com es produeixen els pagaments del poc finançament que arriba per l'aplicació del decret d'inclusiva. Amb sort es paga amb

molts mesos de retard i obliga els centres educatius a fer de pòlissa de crèdit de l'administració, tot un despropòsit.

Si l'escola no és el problema, ha de ser la solució?

Pel que hem explicat fins ara és evident que el problema principal que tenim és la segregació social que hem generat i la qual és responsabilitat directa dels gestors públics que són els qui haurien de treballar per resoldre-la. L'escola no és més que un reflex del que hem permès potenciant l'especulació dels béns essencials com la vivenda, la manca de formació de col·lectius en risc d'exclusió o la manca de polítiques d'acolliment real a migrants nousvinguts. La solució hauria de venir, doncs, de polítiques globals que no neguessin "la major" i corregissin les causes que provoquen, posteriorment, uns problemes que les escoles no poden resoldre només amb educació.

Tot plegat pot semblar doncs, un maquillatge per mostrar una societat inclusiva que, realment, fa recaure aquesta suposada inclusió sobre la mateixa qualitat del sistema educatiu. No podem combatre l'abandonament escolar, que ens situa a la cua d'Europa si no revertim aquest procediment i financem la inclusió amb els mitjans necessaris (sigui vetlladors, aules d'acollida, psicòlegs, assistents socials o el que calgui). No podem treballar per una equitat efectiva si no som capaços de dotar d'espais i temps els equips docents per tal de tenir recursos per incardinar tanta diversitat. Disposem d'uns recursos que teòricament són adequats per atendre les necessitats que se'ns plantegen però no s'adapten a la magnitud que estem tenint. S'han creat, per exemple, aules d'acollida però no poden garantir, de cap de les maneres, l'aprenentatge d'eines de comunicació eficaç amb només aquest recurs. Tenim hores de vetllador per atendre situacions que requereixen més mans però tothom coincideix que no arribem ni al 20% d'hores reals que necessitarien la majoria de casos, i així en tots els casos; i tot plegat és un problema de recursos.

Segurament el que fem està bé, però no és suficient. Ho estem fent a destemps, sense els recursos necessaris i, probablement, desenfocats sobre el problema real. Se'ns gira feina!

Correspondència amb l'autor: *Oriol Blancher i Pach*. E-mail: oriol.blancher@ipsi.cat